

ირიბი ჩვენების მნიშვნელობა საგამოძიებო ორგანოებისათვის და მისი მტკიცებულებითი ძალა სასამართლოში

ნუკრი მატუა

გრ. რობაქიძის სახელობის უნივერსიტეტი, დოქტორანტი
nukri.matua20@gruni.edu.ge

რეზიუმე. წარმოდგენილ სტატიაში: „ირიბი ჩვენების მნიშვნელობა საგამოძიებო ორგანოებისათვის და მისი მტკიცებულებითი ძალა სასამართლოში“ განხილულია ირიბი ჩვენება, როგორც მეორადი (წარმოებული) მტკიცებულება და მისი დასაშვებობის კრიტერიუმი სისხლის სამართლის პროცესში. ირიბი ჩვენების, როგორც მტკიცებულების გამოყენების ძირითად საფრთხეს წარმოადგენს არსებითი დამახინჯების და ცვლილების შესაძლებლობა, როდესაც იგი სხვადასხვა სიჩქარის კოეფიციენტებით არის შუამავლობითი. ნაშრომში ყურადღება გამახვილებულია ირიბი ჩვენების სამართლებრივ საფუძვლებზე. კლასიფიცირებულია ჩვენებები და განხილულია მათი ფორმები, წარმოქმნის მექანიზმები და სტანდარტები შედარებით-სამართლებრივ კონტექსტში. სტატია მოიცავს ირიბი ჩვენების ქართული მოდელის მიმოხილვასა და ანალიზს. ქართული გამოცდილება განხილულია სამართლებრივ კონტექსტში, ირიბი ჩვენების გავრცელებიდან დღემდე, შეფასებულია ქართული მოდელის თავისებურებები და ძირითადი მახასიათებლები. ნაშრომი ასევე ეხება შინაარსობრივ, ტექნიკურ და სამართლებრივ მახასიათებლებს. განხილულია სამართლებრივი და საკანონმდებლო ტექნიკის მხრივ არსებული პრობლემები და მათი გადაწყვეტის შესაძლო გზები. ნაშრომის მიზანია ირიბი ჩვენების გამოყენების გავრცელებული მოდელების ანალიზი, ამ სამართლებრივი ასპექტების მიმოხილვა და განზოგადება, უკეთესი და შინაარსობრივად ადეკვატური მეთოდების შემუშავება, ირიბი ჩვენების სამართლებრივი ფორმების შესწავლა, რათა გამოიყოს ის ძირითადი მექანიზმები, რომელთა რეცეფცია და ადაპტაცია შესაძლებელი იქნება ქართულ სინამდვილეში. კვლევა ძირითადად ეყრდნობა შედარებით-სამართლებრივ მეთოდიკას, ანალიტიკურ, ისტორიულ, დესკრიფციულ, ჰერმენევტიკულ და სხვა სამეცნიერო მეთოდებს. მეთოდური კვლევის საფუძველზე მოხდება პრაქტიკულ სფეროში არსებული სამეცნიერო ლიტერატურის, სამართლებრივი აქტებისა და სასამართლო პრაქტიკის შესწავლა. უნდა დამუშავდეს ქართული საერთო და საკონსტიტუციო სასამართლოების, ევროპის სასამართლოს, ამერიკის შეერთებული შტატების უმაღლესი სასამართლოს მნიშვნელოვანი რამდენიმე სახელმწიფოს პრაქტიკა, რაც შეიძლება უკეთესი მოწესრიგებისა და საქართველოში არსებული პრობლემების გადაწყვეტის საუკეთესო საშუალება იყოს. წინამდებარე სტატია მოიცავს ირიბი ჩვენების ისტორიულ მიმოხილვას, სადაც ხაზგასმულია ირიბი ჩვენების საჭიროების პირველი აღიარება ინგლისში და მისი დაშვებულ მტკიცებულებად ცნობა. ასევე შეფასებულია სამართლის აღნიშნული კომპონენტის ევოლუცია, მისი საჭიროება და როლი ქართული სისხლის სამართლის სისტემაში. მნიშვნელოვან ადგილს იკავებს 2015 წლის 22 იანვრის და 2020 წლის 25 დეკემბრის საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებები, რომლითაც ირიბი ჩვენების, როგორც მტკიცებულების დასაშვებობის მომწესრიგებელი ნორმების კონსტიტუციურობის საკითხი განისაზღვრა. ასევე გასათვალისწინებელია გერმანიის ფედერალური საკონსტიტუციო სასამართლოს პრაქტიკა, სადაც ირიბი ჩვენების გამოყენებისა და მისი მნიშვნელობის შესახებ მრავალწლიანი პრაქტიკა არსებობს. წინამდებარე სტატიაში მიმოხილულია საერთო

სასამართლოების მიდგომის ირიბი ჩვენების გამოყენებასთან დაკავშირებით საქართველოში, ამასთან ყურადღება გამახვილებულია ევროპის ქვეყნების კანონმდებლობასა და არსებული პრაქტიკის შეფასებაზე. საკითხზე შედარებით მოქნილი მიდგომა აქვს ადამიანის უფლებათა ევროპულ სასამართლოს, კერძოდ სტატიაში მითითებულ ერთ-ერთ საქმეზე გარკვეული სტანდარტის ჩამოყალიბების შესახებ. განსხვავებული მიდგომების მიუხედავად ფაქტია, რომ სახელმწიფოთა უმრავლესობა ცდილობს უფრო მოქნილი და დახვეწილი გახადოს ირიბი ჩვენების ინსტიტუტი ისე, რომ სისხლის სამართალში მართლმსაჯულების განხორციელების პროცესში აუცილებელ მთავარ ღირებულებებს არ შეექმნას საფრთხე, დაცული იყოს მხარეთა ინტერესი და არსებული სიტუაციის ობიექტური შეფასება, რაც საქმის სწორ კვალიფიკაციას განაპირობებს. დასკვნის სახით სტატია აჯამებს სისხლის სამართალში ირიბ ჩვენებასთან დაკავშირებულ მთავარ გამოწვევებსა და პრობლემებს. საუბარია საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ მიღებული გადაწყვეტილების პრაქტიკაში დანერგვის მნიშვნელობაზე. თავმოყრილია ავტორის პოზიცია სხვადასხვა ქვეყნებში არსებულ განსხვავებულ მიდგომებთან დაკავშირებით, ავტორი ავითარებს მოსაზრებას ირიბი ჩვენების გამონაკლისის სახით დასაშვებობასთან დაკავშირებით.

სამიუბო სიტყვები: ირიბი ჩვენება, ირიბი ჩვენების წესი, წარმოებული მტკიცებულება, მტკიცებულებათა დასაშვებობა, საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლო, ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენცია.

1. შესავალი

ირიბი ჩვენების წესი მტკიცებულებებს შორის ერთ-ერთი ყველაზე რთულ და ხშირად სადავო საკითხს წარმოადგენს, მნიშვნელოვან როლს ასრულებს სისხლის სამართლის საქმეში. ირიბი ჩვენების მოწესრიგების საკითხი ქართული კანონმდებლობისათვის ფართო მსჯელობის საგანი ხდება, მიუხედავად მისი, არც თუ ისე ხანგრძლივი ისტორიისა. არსებულმა საგამომიუბო პრაქტიკამ აჩვენა, რომ ირიბი ჩვენება სისხლის სამართლის პროცესისათვის მნიშვნელოვანია და გარკვეულწილად მასზეა დამოკიდებული ქვეყანაში მართლმსაჯულების ხარისხი. საქართველოს კონსტიტუციის 31-ე მუხლის მე-7 პუნქტი განსაზღვრავს ირიბი ჩვენების გამოყენების საკითხს, „დადგენილება ბრალდებულის სახით პირის პასუხისგებაში მიცემის შესახებ უნდა ემყარებოდეს დასაბუთებულ ვარაუდს, ხოლო გამამტყუნებელი განაჩენი – უტყუარ მტკიცებულებებს. ყოველგვარი ეჭვი, რომელიც ვერ დადასტურდება კანონით დადგენილი წესით, უნდა გადაწყდეს ბრალდებულის სასარგებლოდ“ (17).

ირიბი ჩვენების სანდოობის შემოწმების სამართლებრივი მექანიზმებისა და მისი გამოყენებისათვის საჭირო სათანადო პროცესუალური გარანტიების არარსებობა ხდება საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებების მიღების მიზეზი, სადაც, პირის ბრალდებულად ცნობა და მის მიმართ გამამტყუნებელი განაჩენის გამოტანა ირიბი ჩვენების საფუძველზე არაკონსტიტუციურად იქნა ცნობილი. მიუხედავად აღნიშნულისა, საკონსტიტუციო სასამართლო არ გამორიცხავს გამონაკლის შემთხვევებში ირიბი ჩვენების გამოყენების მართლზომიერებას.

საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2015 წლის 22 იანვრის №1/1/548 გადაწყვეტილებამ (4) გარკვეულწილად იმოქმედა საერთო სასამართლოების მიერ ირიბი ჩვენების

გამოყენების პრაქტიკაზე, ვინაიდან ხშირად სასამართლოები ირიბი ჩვენების მტკიცებულებით ძალაზე იმ შემთხვევაში მსჯელობენ, თუ მასში გადმოცემული ინფორმაცია საქმეში წარმოდგენილი პირდაპირი მტკიცებულებით დასტურდება, ხოლო საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლომ 2020 წლის 25 დეკემბრის გადაწყვეტილებაში (5) აღნიშნა, რომ შინაარსობრივად პოლიციელის ჩვენება, რომელიც ემყარება ოპერატიულ ინფორმაციას ირიბი ჩვენების ერთგვარი ფორმაა. როგორც ჩანს იგი, დღემდე გამოიყენება გამამტყუნებელი განაჩენის გამოსატანად.

ეროვნული სასამართლოების წინაშე უფრო მწვავედ დადგა ირიბი ჩვენების მტკიცებულებითი ძალის შეფასების საკითხი. ამიტომაც სტატიაში განხილულია ირიბი ჩვენების საკითხები საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოსა და ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მიხედვით. სტატიაში აღწერილი და გაანალიზებულია საქართველოს კანონმდებლობა საერთაშორისო კანონმდებლობასთან, ასევე პრაქტიკის ანალიზის საფუძველზე განისაზღვრება ირიბი ჩვენების მნიშვნელობა და მისი მტკიცებულებითი ძალის საკითხი.

2. ირიბი ჩვენების მოკლე ისტორიული მიმოხილვა

ზოგადი სამართლის წესის თანახმად საქმეში არსებული ყველა შესაბამისი მტკიცებულება დასაშვებია, გარდა ირიბი ჩვენების წესისა. საერთო სამართლის წესი, რომელიც არსებობს უკვე წლების განმავლობაში წარმოადგენს adversarial system-ს (ე.წ. შეჯიბრებითობის სისტემის) განუყოფელ ნაწილს და უპირატესობას ანიჭებს ცოცხალი მოწმეების ჩვენებით მტკიცებულებებს, მხარეები მთლიანად არიან პასუხისმგებელნი თავიანთი პოზიციის დასაბუთებაზე (2,73).

ირიბი ჩვენებების გამორიცხვის საჭიროება პირველად აღიარეს ინგლისში, ჯერ კიდევ 1202 წელს (7,498) მიუხედავად იმისა, რომ ირიბი მტკიცებულებების შესაძლო საფრთხეები (არაკეთილსინდისიერი გზებით მოპოვებულ ირიბი ჩვენებები) პირველად შენიშნეს ინგლისში XIII საუკუნეში, მაინც გრძელდებოდა მათი დაშვებულ მტკიცებულებებად ცნობა სამართალწარმოების პროცესში. XV საუკუნის ბოლოს, ხდება შედარებით მკაფიო გამოიკვანა ნაფიც მსაჯულთა და მოწმეთა ფუნქციებს შორის, დაიწყო მზარდი აღიარება აუცილებლობისა, რომ უზრუნველყოფილიყო მოწმეებისგან უფრო საიმედო ჩვენების მიღება (8,556). XIX საუკუნის დასაწყისში ირიბი ჩვენების წესი უკვე შედარებით სრულად ჩამოყალიბდა და ყურადღება გამახვილდა მისი დიაპაზონის განსაზღვრაზე და წესის გამონაკლისების შექმნაზე (9,566), ხოლო 2003 წლის სისხლის სამართლის კანონით გათვალისწინებულ უახლეს რეფორმებთან დაკავშირებით, სისხლის სამართლის პროცესში ირიბი ჩვენების შესახებ კანონი შეიცვალა, რამაც ის უფრო თავისუფლად დასაშვები გახადა (11). ბოლოს კი, დღეისთვის გაერთიანებულ სამეფოში, ირიბი ჩვენება მტკიცებულებად არ განიხილება, თუ სამართლის საერთო წესით სხვაგვარად არ არის განსაზღვრული. ამასთან, მოქმედებს სამი ძირითადი პრინციპი: პირველი - მოსამართლეს აქვს უფლება, საქმიდან ამოიღოს ნებისმიერი მტკიცებულება, თუ სამართლიანობაზე

დამაზიანებელი ეფექტი მეტია ვიდრე, მისი სამართლებრივი ღირებულება; მეორე - იმ შემთხვევაშიც კი, თუ ირიბი ჩვენება დაშვებული იქნება და მსაჯულები მოისმენენ მას, მოსამართლე საბოლოო შეფასებისას ვალდებულია გააფრთხილოს ისინი იმ საფრთხეების შესახებ, რაც შეიძლება გამოიწვიოს ირიბ ჩვენებაზე დაყრდნობამ. და ბოლოს - მსაჯულებმა ბრალდებულის ბრალეულობის გადაწყვეტისას უნდა გაითვალისწინონ გონივრულ ეჭვს მიღმა სტანდარტის წესი, მათ შორის, ამ სტანდარტს უნდა აკმაყოფილებდეს ირიბი ჩვენებებით წარმოქმნილი მტკიცებულებაც (10,43-44).

3. საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებების გავლენა ირიბ ჩვენებასთან მიმართებაში

საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2015 წლის 22 იანვრის და 2020 წლის 25 დეკემბრის გადაწყვეტილებებით განისაზღვრა ირიბი ჩვენების, როგორც მტკიცებულების, დასაშვებობის მომწესრიგებელი ნორმების კონსტიტუციურობის საკითხი. სასამართლომ განმარტა, რომ იმგვარი ჩვენების დასაშვებად ცნობა, რომელიც სხვა პირის მიერ გაკეთებულ განცხადებას ან გავრცელებულ ინფორმაციას ემყარება, შეიცავს მრავალ რისკს. მართალია, სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობა ითვალისწინებს მოწმის მიერ ცრუ ჩვენების მიცემისათვის სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობას, თუმცა კონკრეტულ მოცემულობაში, ეს სამართლებრივი მექანიზმი, რომელიც მოწმის ჩვენების სანდოობის შემოწმებას ემსახურება, უფუნქციოდ რჩება, რადგან ირიბი ჩვენების მიმცემს არ ძალუძს დაადასტუროს სხვა პირის მიერ გავრცელებული ინფორმაციის სანდოობა. მიუხედავად სასამართლოს ამგვარი შეფასებისა, მან ირიბი ჩვენების დასაშვებად ცნობა და მისი გამოყენება მკაფიოდ ფორმულირებული მარეგულირებელი ნორმებისა და სათანადო პროცესუალური გარანტიების პირობებში დასაშვებად მიიჩნია (4).

მიუხედავად იმისა, რომ საკონსტიტუციო სასამართლომ ობიექტური მიზეზების არსებობისას და ასევე მართლმსაჯულების ინტერესებიდან გამომდინარე, გამართლებულად მიიჩნია ირიბი ჩვენების დასაშვებობა, 2020 წლის 25 დეკემბრის გადაწყვეტილებით დაადგინა, რომ საერთო სასამართლოს პრაქტიკაში ყოფილა შემთხვევები, როდესაც ოპერატიული ინფორმაციის მიმღები პოლიციელის ჩვენება, სადაც ეს უკანასკნელი სხვა რაიმე დამატებითი ინფორმაციის მითითების გარეშე, უბრალოდ გადმოსცემდა ოპერატიული ინფორმაციის წყაროს მონათხრობს, გამოყენებული იყო გამამტყუნებელი განაჩენის ერთ-ერთ საფუძველად. საკონსტიტუციო სასამართლომ აღნიშნა, რომ შინაარსობრივად პოლიციელის ჩვენება, რომელიც ემყარება ოპერატიული ინფორმაციის მომწოდებელ წყაროს - კონფიდენტის ინფორმაციას, ირიბი ჩვენების ერთგვარი ფორმაა, რომელიც თანაბარ რისკებს უქმნის პირისთვის არაუტყუარი მტკიცებულებების საფუძველზე გამამტყუნებელი განაჩენის გამოტანის სახელმწიფო ვალდებულებას. გარდა ამისა, საკონსტიტუციო სასამართლომ განმარტა, რომ პოლიციელის ამგვარი ჩვენების გამამტყუნებელი განაჩენისთვის გამოყენება აშკარად უთანასწორო მდგომარეობაში აყენებს დაცვის მხარეს. დაცვის მხარეს არ აქვს შესაძლებლობა უშუალოდ დაკითხოს ოპერატიული ინფორმაციის მიმწოდებელი პირი, ეჭვქვეშ დააყენოს იმ პირის სანდოობა და დამაჯერებ-

ლობა, რომლის ჩვენებასაც სასამართლო ეყრდნობა გამამტყუნებელი განაჩენის გამოტანისას. დაცვის მხარისთვის ამგვარი შესაძლებლობის არქონა აშკარად ქმნის იმის საფრთხეს, რომ საქმეზე გამამტყუნებელი განაჩენის გამოტანა მოხდეს არაუტყუარი მტკიცებულებების საფუძველზე.

გასათვალისწინებელია გერმანიის ფედერალური საკონსტიტუციო სასამართლოს პრაქტიკა, სადაც შეიმუშავეს საკმაოდ მრავალწლიანი მდიდარი სასამართლო პრაქტიკა ირიბი ჩვენების საკითხზე. გერმანიის ფედერალური საკონსტიტუციო სასამართლოს პრაქტიკით, როდესაც ნდობით აღჭურვილი პირები ან ფარული აგენტები მხოლოდ იმიტომ არ შეიძლება იქნან დაკითხული მოწმის სახით სასამართლოს მთავარ სხდომაზე, ვინაიდან კომპეტენტური ორგანო თავს იკავებს მათი ვინაობის გამხელისა და ჩვენების უფლების მიცემისაგან. გერმანიის ფედერალურმა საკონსტიტუციო სასამართლომ და გერმანიის უზენაესმა ფედერალურმა სასამართლომ ჩამოაყალიბეს მუდმივი სასამართლო პრაქტიკა ირიბი ჩვენების საკითხზე. მართალია, სასამართლოს დასაშვებად მიაჩნია ირიბი ჩვენება, თუმცა მხოლოდ მტკიცებულებთა შეფასების ფონზე, ირიბი ჩვენების განსაკუთრებული პრობლემების გონივრული გათვალისწინებით. იმაში დასარწმუნებლად, რომ ბრალდებულმა ჩაიდინა დანაშაული (გონივრული ეჭვის გასაქარწყლებლად) საკმარისია ირიბი ჩვენება მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როდესაც ის გამყარებულია დამატებითი მტკიცებულებებით ან მტკიცებულებითი ნიშან-თვისებებით (5).

შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გერმანიის ფედერალური საკონსტიტუციო სასამართლოს მსგავსად, უარი არ უთქვამს ირიბი ჩვენების გამოყენებასთან დაკავშირებით, მიმოხილულია რა სტანდარტების დაცვის შემთხვევაშია მტკიცებულებითი ძალის მინიჭება შესაძლებელი.

4. საერთო სასამართლოების მიდგომა ირიბი ჩვენების გამოყენებასთან დაკავშირებით

საერთო სასამართლოების ერთგვაროვანი პრაქტიკის შესწავლის გარეშე, რთულია იმსჯელო ირიბი ჩვენების ირგვლივ. ყურადღების ღირსია საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2015 წლის 30 ივნისის განაჩენი, სადაც სასამართლომ იმსჯელა ერთ-ერთი მოწმის ჩვენებაზე და განაცხადა, რომ იგი „იმ ნაწილში, რომ ბრალდებულმა დაჭრა დაზარალებული, თავისი სამართლებრივი ბუნებით არის მოწმის ირიბი ჩვენება (რაც არც მხარეებს გაუხდიათ სადავოდ), ვინაიდან ეფუძნება სხვა პირის - ამ შემთხვევაში ბრალდებულის მიერ გავრცელებულ ინფორმაციას, ხოლო ამ უკანასკნელმა კი უარყო მის მიერ აღნიშნული ინფორმაციის მოწმისთვის მიწოდება“. სასამართლომ მიუთითა საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებაზე და აღნიშნა, რომ რამდენადაც სხვა არც ერთი პირდაპირი მტკიცებულება არ ადასტურებდა ბრალდებულის მიერ დაზარალებულის დაჭრის ფაქტს, ირიბი ჩვენება ვერ იქნებოდა ბრალდებულის მსჯავრდების საფუძველი. ამასთან, საკასაციო სასამართლომ არ გაიზიარა სააპელაციო სასამართლოს მოტივაცია, რომ საქმეში არსებობდა სხვა პირდაპირი მტკიცებულებების ერთობლიობა და მოწმეთა ჩვენებებზე მსჯელობისას დაასკვნა, რომ რიგ შემთხვევაში

ჩვენებები არ უთითებდნენ არც პირდაპირ და არც ირიბად ისეთ ფაქტებს, რაც მსჯავრდებისათვის მტკიცებულება იქნებოდა. აღნიშნული გადაწყვეტილებებით გამოიკვეთა, რომ საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილების შემდეგ ირიბი ჩვენების, როგორც მტკიცებულების გამოყენება აღარ ხდება კასაციის ეტაპზე გამამტყუნებელი განაჩენის საფუძვლად. აქ უკვე წარმოჩინდა უზენაესი სასამართლოს პოზიცია, რომ სასამართლო ვერ გამოიყენებს ირიბ ჩვენებას (1,19).

საერთო სასამართლოების მიდგომა ირიბი ჩვენების დასაშვებობასთან დაკავშირებით ერთიანია. ამაზე კი განსაკუთრებულ ზეგავლენას საკონსტიტუციო სასამართლო ახდენს. აღსანიშნავია, რომ სასამართლოები მსჯელობენ ირიბი ჩვენების მტკიცებულებით ძალაზე და გარკვეულწილად იზიარებენ ან არ იზიარებენ მას საბოლოო გადაწყვეტილების მიღების პროცესში. თუმცა, როგორც ეროვნული სასამართლოების განაჩენები ცხადყოფს, მოსამართლეები ირიბი ჩვენების მტკიცებულებით ძალას იმის მიხედვით აფასებენ, მოიპოვება თუ არა საქმეში ირიბი ჩვენების დამადასტურებელი პირდაპირი მტკიცებულება. ამგვარი მიდგომის შედეგად, უდავოდ, გაიზარდა მტკიცებითი სტანდარტი, თუმცა სამართლებრივი თვალსაზრისით ისიც მისაღებია, თუ სასამართლოები ირიბი ჩვენების მტკიცებულებით ძალაზე იმ შემთხვევაშიც იმსჯელებდნენ, როდესაც ირიბი ჩვენებით გადმოცემული ინფორმაცია საქმეში არსებული არაპირდაპირი მტკიცებულებებით იქნებოდა დადასტურებული, ვინაიდან როგორც პირდაპირ, ისე არაპირდაპირ მტკიცებულებას თანაბარი იურიდიული ძალა გააჩნია და ერთნაირად უნდა აკმაყოფილებდეს სანდოობის კრიტერიუმს.

საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებებმა და საერთო სასამართლოების პრაქტიკამ მიგვიყვანა იქამდე, რომ შემუშავებულიყო მოქნილი კანონი. მოწმის დაკითხვის წესის ახალი პროექტი, რომელიც იუსტიციის სამინისტროს მიერ იქნა შემუშავებული, ითვალისწინებს გარკვეულ ცვლილებებს და სიახლეებს სისხლის სამართლის პროცესში. კერძოდ, როგორც განმარტებითი ბარათით არის განსაზღვრული, კანონპროექტის მომზადება განაპირობა სისხლის სამართლის საქმის წარმოების პროცესში მტკიცებულებებთან, მათ შორის, ირიბი ჩვენების დასაშვებობასთან დაკავშირებით საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსში არასაკმარისი რეგულაციების არსებობამ. პროექტის ყველაზე მნიშვნელოვანი ნოვაციაა ე.წ. „განაგონის“ ცნება (არსებული უფრო ვიწრო მნიშვნელობის მქონე ტერმინის - „ირიბი ჩვენების“ ნაცვლად), რომლის დეფინიციაში მკაფიოდ არის ჩამოყალიბებული მისი კონკრეტული ელემენტები. კერძოდ, განაგონის ცნება სცდება ირიბი ჩვენების ჩარჩოს და მოიცავს, ნებისმიერ ინფორმაციას, რომელიც მესამე პირმა გამოხატვის ნებისმიერი ფორმით შეიძლება გადმოსცეს. კანონპროექტი აწესრიგებს, ასევე, ბრალდებულისა და მოწმის ნასამართლობის ან ხასიათის ნიშანთვისებების შესახებ მტკიცებულებების წარდგენის საკითხს და ამ მიზნით განსაზღვრავს ამგვარი მტკიცებულების დაუშვებლობის პირობებს, ისევე როგორც - შემთხვევებს, როდესაც მხარეს შეუძლია სასამართლოში ასეთი მტკიცებულებების გამოყენება. კანონპროექტით ბევრად უფრო დეტალურად განიმარტება მტკიცებულებათა შეფასების კრიტერიუმები (კოდექსის 82-ე მუხლი), რომელთა ერთობლიობაც აუცილებელია

გამამტყუნებელი განაჩენის გამოტანისათვის. მნიშვნელოვანია, რომ კანონპროექტი პროცესის წარმმართველი პირისათვის გარკვეული ვალდებულებების დაკისრებას ითვალისწინებს. კერძოდ, მოსამართლეს უჩნდება ვალდებულება, სამართლიანი და გონივრული კონტროლი გაუწიოს მოწმის დაკითხვის პროცესს, რათა უზრუნველყოს პროცესის ეფექტიანობა და თავიდან აიცილოს დროის გაჭიანურება და სხვა უკანონო ქმედებები (14).

5. ევროპისა ქვეყნების კანონმდებლობა და პრაქტიკა

საერთო სამართლისა და კონტიტენტური სამართლის ქვეყნების, სისხლის საპროცესო სამართალში ირიბი ჩვენების დასაშვებობის წესები და პრინციპები ერთმანეთისგან განსხვავებულია, რამდენადაც განსხვავდება სისტემები. ამავდროულად კონტინენტური ევროპის ზოგ ქვეყანაში დადგენილია ირიბი ჩვენების დასაშვებობის მინიმალური პრინციპები როგორცაა ესპანეთსა და იტალიაში (6). ესტონეთში ირიბი ჩვენების დასაშვებობის კრიტერიუმები კონკრეტიზირებულია სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსში. საერთო სამართლის ქვეყნებში ეს კონკრეტიზაცია ხდება სასამართლო პრაქტიკით, თუმცა განსხვავებულია პოზიცია კანადაში, სადაც ირიბი ჩვენების დაშვების წესი ზოგადია და სასამართლოს ეძლევა საშუალება ზოგადი პრინციპების საფუძველზე მოახდინოს ამა თუ იმ ჩვენების მტკიცებულებად დაშვება. ამერიკის ფედერალურ წესებში, განსხვავებით სხვა საერთო სამართლის ქვეყნებისა, ირიბი ჩვენების წინააღმდეგ წესის გამონაკლისების ძალიან ფართო ჩამონათვალი არსებობს (1,3).

ირიბ ჩვენებასთან დაკავშირებით ადამიანის უფლებათა ევროპულ სასამართლოს შედარებით მოქნილი მიდგომა აქვს. ზოგადად, სასამართლო ასეთ მტკიცებულებას ნაკლებად სანდოდ მიიჩნევს და „მაშინაც კი როდესაც არმყოფი მოწმის ჩვენება არ არის ერთადერთი, ან საქმისათვის გადამწყვეტი მნიშვნელობის, მისი საქმეზე დაშვებით შეიძლება დაირღვეს მე-6 მუხლის პირველი და 3 (დ) ნაწილები, თუკი არ არსებობს მოწმის სასამართლოზე არდასწრების გამამართლებელი ობიექტური მიზეზი.“ 2011 წელს საქმეში *Al-Khawaja and Tahery v. United Kingdom* ევროპული სასამართლოს დიდმა პალატამ მანამდე არსებული მიდგომები ოდნავ შეარბილა და აღნიშნა, რომ ირიბი ჩვენების დასაშვებად ცნობა და მეტიც, მასზე გამამტყუნებელი განაჩენის დამყარება ავტომატურად არ არღვევს კონვენციის მე-6 მუხლის პირველი პარაგრაფის მოთხოვნებს. გადაწყვეტილებაში სასამართლომ კიდევ ერთხელ გაუსვა ხაზი იმას, რომ მნიშვნელოვანია ეროვნული კანონმდებლობის სისტემური შეფასება და არა კონკრეტულად იმის გარკვევა, უშვებს თუ არა ის შესაძლებლობას, გამამტყუნებელი განაჩენი დაემყაროს ირიბ ჩვენებას. პირველ რიგში, აუცილებელია დადგინდეს მოწმის გამოუცხადებლობა რამდენად იყო განპირობებული ობიექტური მიზეზებით. ამის პარალელურად, გადაწყვეტილების ირიბ ჩვენებაზე დამყარების შემთხვევაში, უნდა შემოწმდეს, რამდენად ითვალისწინებს ეროვნული კანონმდებლობა დამატებით პროცესუალურ მექანიზმებს, რომლებიც მთლიანობაში სამართლიანს აქცევს პროცესს და უზრუნველყოფს მხარისათვის იმ შესაძლო ზიანის დაბალანსებას, რასაც ასეთი მტკიცებულების დაშვება იწვევს (1,3).

ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ აღნიშნულ საქმეში ჩამოაყალიბა სტანდარტი - ალ ხავაჯას ტესტი, რომელიც უნდა დაკმაყოფილდეს ირიბი ჩვენების გამოყენებისას, რათა არ დაირღვეს სამართლიანი სასამართლო უფლების მოთხოვნები, კერძოდ: უნდა არსებობდეს მოწმის სასამართლოში არგამოცხადების მნიშვნელოვანი მიზეზი; ირიბი ჩვენება არ უნდა წარმოადგენდეს განაჩენის არსებით ან ერთადერთ საფუძველს; ნეგატიური ფაქტორები, რომლებიც ირიბი ჩვენების დასაშვებობით დაცვის მხარეს წარმოემოძა, სათანადოდ უნდა დაბალანსდეს.

ირიბი ჩვენება, რომელიც ბრალდებულის ერთადერთი მამხილებელი მტკიცებულებაა, არ შეიძლება გამამტყუნებელი განაჩენის დადგენის საფუძველს წარმოადგენდეს. აგრეთვე, ირიბ ჩვენებას არ შეიძლება გადამწყვეტი მნიშვნელობა მიენიჭოს საბოლოო გადაწყვეტილების მიღების პროცესში. იმ შემთხვევაში, როდესაც ირიბი ჩვენება დასტურდება სხვა მტკიცებულებით, შეფასება, თუ რამდენად არსებითი მნიშვნელობა აქვს მას საბოლოო გადაწყვეტილების მიღების პროცესში, დამოკიდებულია დამადასტურებელი მტკიცებულების სიძლიერეზე. რაც უფრო მეტი მტკიცებულებითი ღირებულების მატარებელია დამადასტურებელი მტკიცებულება, მით უფრო ნაკლებ ზეგავლენას ახდენს ირიბი ჩვენება გადაწყვეტილების მიღების პროცესზე.

ევროპულმა სასამართლომ საქმეში *Horncastle and others v. United Kingdom*, სადაც აღნიშნა, რომ ირიბი ჩვენების გამოყენება პირის მსჯავრდებისას ავტომატურად არ ნიშნავს კონვენციის მე-6 მუხლის პირველი ან 3 (დ) პარაგრაფის დარღვევას. თუმცა, რიგ შემთხვევებში, შეიძლება დაირღვეს ამ მუხლით გათვალისწინებული უფლება მოწინააღმდეგე მხარის მოწმის დაკითხვაზე. „როდესაც ირიბი ჩვენება მიღებულია მხედველობაში პირის მსჯავრდების გადაწყვეტისას, აუცილებელია, შესაბამისი საპირწონე ფაქტორების (მტკიცებულებების) არსებობა, აგრეთვე ძლიერი საპროცესო გარანტიები, რომელიც ჩვენების სამართლიანი და სათანადოდ შეფასების საშუალებას იძლევა“. აღნიშნულ საქმეში სასამართლომ მიიჩნია, რომ თუნდაც ის მტკიცებულება, რომელსაც დაემყარა გამამტყუნებელი განაჩენი, მიჩნეულიყო საქმისათვის გადამწყვეტად, დარღვევა სახეზე არ იყო, რადგან ეროვნულ კანონმდებლობაში ზოგადად სამართლიანი სასამართლოს უფლების დაცვის საკმარისი გარანტიები არსებობდა (14).

ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს მიერ განსაზღვრულია ის პირობები, რომლებიც უნდა დაკმაყოფილდეს იმისათვის, რათა ნებისმიერი სასამართლო განხილვა სამართლიანად ჩაითვალოს. რაც შეეხება ირიბ ჩვენებას, ნათელია, რომ იგი სამართალწარმოებიდან ამორიცხული არ არის და დასაშვები მტკიცებულებაა. თუმცა მისი სანდობის შეფასებისას განსაკუთრებული სიფრთხილეა საჭირო და რაც უფრო მეტი მტკიცებულებითი ძალა მიენიჭება გამოუცხადებელი მოწმის ჩვენებას, მით მეტი დამაბალანსებელი ფაქტორის არსებობაა აუცილებელი საქმის წარმოებისას.

6. დასკვნა

ირიბ ჩვენებასთან დაკავშირებული აქტივობის ხარისხობრივად შეფასებისას, მნიშვნელოვანი ფაქტორია, რომ კანონპროექტმა გაითვალისწინოს საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს შენიშვნები (13) და სასამართლო აღჭურვის ისეთი სახელმძღვანელო პრინციპებით, რომელიც მას ირიბი ჩვენების დასაშვებობის საკითხის გადაწყვეტაში, ან ასეთ ჩვენებაზე დაყრდნობით, განაჩენის მიღებაში დაეხმარება. კანონპროექტით გაწერილი საპროცესო და სამართლიანი სასამართლოს უფლების დაცვის ახალი გარანტიები, განაგონის სათანადოდ შეფასების საშუალებას იძლევა, რასაც დადებითად აფასებენ. შემოთავაზებული ცვლილებები პასუხობს საკონსტიტუციო სასამართლოს შენიშვნას იმ მინიმალური გარანტიების გათვალისწინების შესახებ, რომლებიც გამოირიცხავენ პოტენციურად მცდარი, საექვო მტკიცებულებების ბრალდებულის საწინააღმდეგოდ გამოყენების შესაძლებლობას. როდესაც პირის ბრალეულობის დამტკიცება ხდება ორი ან მეტი მტკიცებულების საფუძველზე, შესაძლებელი უნდა იყოს, რომ აქედან ერთ-ერთი იყოს ირიბი ჩვენება. ჭეშმარიტების ძიებისას ჩანს, რომ ირიბი ჩვენების წესის ხელისშემშლელი ფაქტორები ძირითადად განპირობებულია, მისი გამონაკლისების მოუქნელობით, მოსამართლეების მიერ ამ გამონაკლისების ხისტი შედგენითა და წესის მკაცრი დაცვით (12,1427).

სხვადასხვა ქვეყანებში ეს საკითხი განსხვავებულად წესრიგდება. ამ მრავალფეროვნების მიუხედავად, სახელმწიფოთა უმრავლესობა ცდილობს რაც შეიძლება, უფრო დახვეწონ და მოქნილი გახადონ ამ წესის გამოყენება, ისეთივე იურიდიული დატვირთვით, როგორც პირდაპირი მტკიცებულება. ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის არც ერთი დებულება მიაჩნთებს ირიბი ჩვენების გამოყენების შეზღუდვაზე, თუმცა ისიც უნდა ითქვას, რომ მისი სანდოობის მიმართ მაღალი სტანდარტი მოქმედებს და მისი მტკიცებულებითი ძალა უპირატესად დამოკიდებულია სანდოობის დამადასტურებელ მტკიცებულებაზე, როგორც პირდაპირზე, ისე არაპირდაპირზე.

ყველაფერი განხილულის საფუძველზე, ცალსახად მიმაჩნია, იმ გაუგებრობისა და უზუსტობების მიუხედავად, რასაც ირიბი ჩვენება იწვევს. ინსტიტუციის დახვეწასთან ერთად საბოლოოდ, ირიბი ჩვენება უნდა არსებობდეს, როგორც გამონაკლისი, ხოლო მისი უტყუარობის შეფასება არ უნდა იყოს დამოკიდებული, კონკრეტული მოსამართლისა თუ ნაფიც მსაჯულთა სუბიექტურ აღქმაზე. მკაფიოდ უნდა განისაზღვროს გარემოებები, თუ რა დროს იქნება შესაძლებელი და რა დროს არა ირიბი ჩვენების გამოყენება.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. Kvachadze M., Melashvili L., Shonia N., Mamaladze E. Tbilisi 2016. "Hearsay Legislation and Practice of Foreign Countries" Supreme Court Analytical Division of Georgia.
2. Turava M. 2014. "Harmonious Convergence in International Criminal Procedure and Georgian Criminal Procedure Rules". "Human Rights and Legal Reform in Georgia". Tbilisi.
3. Urushadze I. Tbilisi 2015. "Hearsay as evidence in criminal proceedings - a study of common court practice".

4. Judgment of the Constitutional Court of Georgia of 22/01/2015 in the case "Citizen of Georgia Zurab Mikadze v. Parliament of Georgia" (№1 / 1/548).
5. Judgment of the Constitutional Court of Georgia of 25/12/2020 in the case "Giorgi Keburia v. Parliament of Georgia" (# 2/2/1276).
6. The current version of the Code of Procedure has been adopted in cooperation with Parliamentary Research Centers. ECPRD.
7. Kenny C. S., Turner J. W. C., September 1.1966, "Kennys Outlines of Criminal Law", 19th edition, Cambridge University Press.
8. Lord Auld.J. October 2001. "Review of the Criminal Courts of England and Wales Report". London: The Stationery Office.
9. Cross A.R.N., Tapper C. 1995. "Cross and Tapper on Evidence". 8th edition. London: Butterworths.
10. Al-Khawaja and Tahery v United Kingdom. Judgment 15.12.2011.
11. The United Kingdom. Parliament of the United Kingdom. 2003. Act of the Parliament. "The Criminal Justice Act 2003". London Published by TSO.
12. Wigmore J.H. Boston 1940. „Wigmore on Evidence“. 3d ed. Boston. MA: Little. Brown.
13. http://hrm.org.ge/ge/activity/iribi-mtkitsebulebebis-dasashvebobis-taobaze-sakanonmdeblo-regulatsiebis-ganmtkitseba#_ftn17 [29.11.2021].
14. [https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:\[%22001-148673%20Horncastle%20and%20others%20v.%20United%20Kingdom;%22](https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:[%22001-148673%20Horncastle%20and%20others%20v.%20United%20Kingdom;%22)
15. <http://www.supremecourt.ge/files/upload-file/pdf/iribi-chvenebebi1.pdf>
16. <https://constcourt.ge/ka/media/news> [29.11.2021]
17. <https://matsne.gov.ge/document/view/16426?publication=230> [29.11.2021]
18. <https://matsne.gov.ge/ka/document/download/30346/36/ge/pdf> [29.11.2021]
19. <https://www.justia.com/criminal/procedure/hearsay-in-criminal-cases>

The importance of Hearsay for investigative Bodies and its Evidential Power in Court

Nukri Matua

Grigol Robakidze University, PHD student
nukri.matua20@gruni.edu.ge

Abstract. The presented article "The importance of Hearsay for investigative bodies and its evidential power in court" discusses Hearsay as a secondary (produced) evidence and the criterion of its admissibility in criminal proceedings. The main danger of using hearsay as evidence is the possibility of substantial distortion and alteration when it is mediated by different velocity ratios. The author focuses on the legal basis of Hearsay. Testimonies are classified and their forms, mechanisms of production and standards are discussed in a

comparative-legal context. The article includes an overview and analysis of the Georgian model of Hearsay. There is discussed Georgian experience in the legal context from the dissemination of Hearsay to the present day, the peculiarities and main features of the Georgian model are evaluated. The content, technical, and legal aspects of the work are also discussed. There are discussed problems that exist in terms of legal and legislative techniques and possible ways to solve them. The purpose of this article is to analyze common Hearsay models, review and generalize these legal aspects, develop better and more substantively appropriate methods, and research legal forms of Hearsay in order to identify the main mechanisms that can be received and adapted in Georgian reality. The research is mainly based on comparative-legal methodology, analytical, historical, descriptive, hermeneutic and other scientific methods. Based on the methodological research, the existing scientific literature, legal acts and case law will be studied in the practical field. The case law of the Georgian Common and Constitutional Court, the European Court of Justice, and numerous significant US Supreme Courts should be developed, as this may be the most effective strategy to better regulate and resolve problems in Georgia. The present article includes a historical overview of indirect testimony highlighting the first recognition of the need for indirect testimony in England and its recognition as admissible evidence. The evolution of this component of law, its need and role in the Georgian criminal justice system are also assessed. The decisions of the Constitutional Court of 22 January 2015 and 25 December 2020, which defined the constitutionality of indirect Chen as evidence-based norms of admissibility, play an important role. The practice of the German Federal Constitutional Court, where there are many years of practice on the use of indirect chen and its significance, should also be considered. In this article, the author reviews the approach of the common courts regarding the use of indirect testimony in Georgia, with a focus on the legislation of European countries and the assessment of existing practices. The European Court of Human Rights has a relatively flexible approach to the issue, setting a certain standard in one of the cases mentioned in the article. Despite the different approaches, it is a fact that most states try to make the institution of indirect censorship more flexible and sophisticated so that the core values necessary in the administration of criminal justice are not jeopardized, the interests of the parties are protected and the situation is objectively assessed. In conclusion, the article summarizes the main challenges and problems related to indirect testimony in criminal law. We are talking about the importance of implementing the decision made by the Constitutional Court in practice. Gathering the author's position on the different approaches in different countries, the author develops an opinion on the admissibility of indirect testimony as an exception. The aim of the paper is to analyze the common models of indirect testimony, to review and generalize these legal aspects, to develop better and more substantively adequate methods, to study the legal forms of indirect testimony in order to identify the main mechanisms that can be received and adapted in Georgian reality.

Keywords: Hearsay, Hearsay Rule, Produced Evidence, Admissibility of Evidence, Constitutional Court of Georgia, European Convention on Human Rights.